

Lukemisto

KUKKUU, KUKKUU

Pekka Perttu

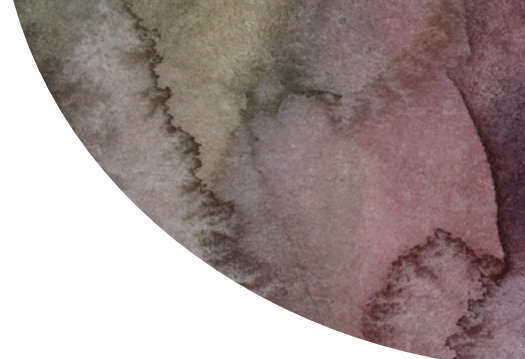
Tämä loitoš kaikuja uroškiän kukunta on kaikilla tuttava. Liittyhän šiih niin äijän kaunista ta runollistaki. Šen mukah einuššettih nuoret neitokset ennen vanhah miehällämänöaikua:

Kuku kultani kākōni,
helkyttele hietarinta...

Ta niin monta kertua kuin kākī kukahti, niin monta vuotta piti vielä vuottua šulhaista. Kiältä kyšyttih ikävuosie ta muuta mänēššystä. Muamiehellä kevättöijien aikana še kukku kypšymistä, kun vil'l'a oli vielä maitojyvällä. A kun tähkä varttuu ta kovettuu, kiällä «mänöy vihneh kerosēh». Šilloin še alkau šekuo rytmisšäh – ku-kuk-kuu – ta lopulla aivan kākissellä: kha-kha-kha, niin kuin keroni olis tosieh kuivan.

Tuškin mistänä toisešta linnušta on kirjutettu šaman verran runoja ta lauluja, tuškin löytyy toista šiivekäštä, kumpasella ois annettu niin äijän ta šanoja šiäštämättä ylistäjie ta kaunehie epiitettija, kuin kiällä. Še on šekä kultarinta jotta hopiekulkku, niin šuven tuoja kuin riemun rakentaja. Ta onhan šiinä ylistelyššä šyytäki.

Kun issut veneheššäš missänih meččäjärven lahen poukamošša ahvenie vejellen eikä ympärilläš ole virštakaupalla muuta kuin erämuan šyvyä, juhlallista hil'l'aisuutta, mitä rikkou joškuš rašvatyyneltä šelältä kantautuja lohen hännän paukahtaja isku veteh taikka kuikan kaihosa, pitkä valitušhuuto – ta yhtäkkie alkau raikuo kiän kukunta vuaran rintieltä, šilloin katou erämuan tunnelma ta koko šeutu heti paikalla virkuou. Kaiku lennättäy tuota «kukku» vuaralta vuaralla, niemeštä toiseh niin, jotta et lopulla šua šelvyä, missä päin še tovellini kukkuja ollouki. Ta kyllä še šuau huomijon puoleheš kylätielläki kulkieissa, kun kukunta alkau kantautuo loittuota niittyjen ta laksien takuata. Še antau kešäiltah ta kylytuurih niin kuin viimesen uupujan šivahukšen.

Kerronpa kuiteinki tämän korpieläjän, vähän šalaperäsen vajeltajan elämänmänöšta erähän piirtehen, millä en šuinkana taho ruveta epyälömäh kultarinnan kunnivuo taikka šen laulun vaikutušta. Šepittäkäh runoilijat šiiitä vain ylissyšviršie.

Tahon kertuo vain tosistarinan šen šalaperäisyvveštä, mitä šiih kyllä liittyy. Piettihän rahvahan keškuuvvešša pitälti aivan varmana šitäki, jotta käki ei lennä talvekši minnenä šuveh, vain muuttuu šykyšyllä haukakši – šentäh še kähisöyki laulukauteh lopulla niin kummallisešti.

Tämä viärä käsityš šuatto johtuo ičeštäh kiäštä taikka šen ulkonävöštä. Onhan še hyvin erehdyttäväšti varpuishaukan näköni tai kokoniki. Vaikka tarkemmin šitä kačellešša ero on tietyšti helpošti huomattavissa jo šiinäki, jotta ei käki lentyäissä konšana liijä haukan tapah. Šen n’okka on šuora eikä petolintujen tapah šuuri ta käppyrä. Valkietäpläni häntä huomatta-vašti erottau kiän kaikista haukoista.

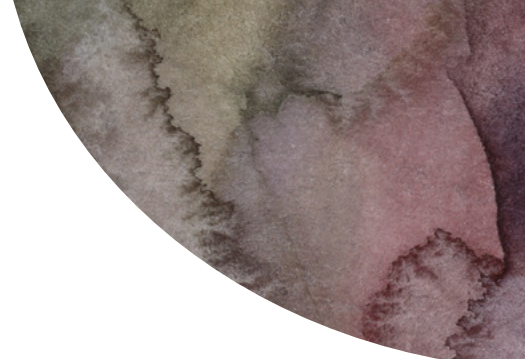
Šyntymäkotini Šalmenkorva oli kylän vaštapiätä, yksinäini elinpaikka meččäsien vuarojen šuojašša. Varmašti paikan rauhallsuuvven takie oli hyvin monet meččälintulajitki valittu šen elinalovehekšeh. Mainiččomatta väistäräkkilöistä ta raunivoraštahista (kivilintuloista), leppälintuloista ta kakravarpusista, lähisissä koivikkoloissa oli usein peiposien pešie ta erähänä kešänä peši räyštähän alla harmuašieppoki, min ristimä šilloin «vihmalinnukši», kun muuta nimie ei tiijetty.

Šattupa šiiitä erähänä kešänä yhellä raunivoraššašperehellä tapahuš, mitä vois nimittyä vaikka luonnon tragedijakši.

Kiät oli šinäki alkušuvana kuin enneinki kukuttu ahkerašti kotivuarana, Juurikkavuaran rinteillä. Vain emmähän šilloin vielä tietän ajatellaki niijen kaikkie kummallisie vinteitä. Oli kuultu vain käytettävän pilkallista šanontua – «lämmän kuin kiän pešäššä», mitä piti käsittyä aina tarkottavan päinvaštaista. Utelin asieta vanhemmilta ta šain hämmäšyttävän vaštahukšen:

- Eihän šillä ole mimmoistakana pešyä, ei lämmintä eikä kylmyä.
- Kuinpa še niin? ällistelin. – Missäpä še šilloin kašvattau poikaseh?

Vaštahukšen kyšymykšeheni anto vašta tuo mainittu kešä. En tietenki uškon šilloin, jotta ei kiällä tosieh ole pešyä, ta jotta še šäilyttäy kaikki jälkeläiseh kašvattamishuolet muijen lin-

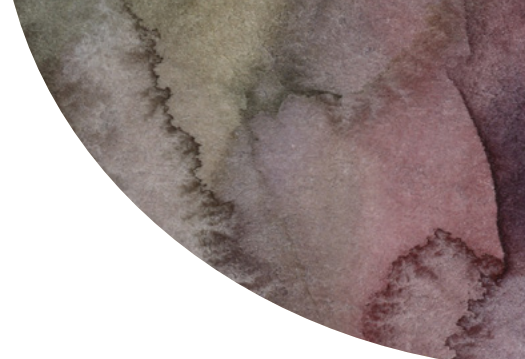
tujen harteilla ta iče kuuluu mahtavah parasiittilintujen joukkoh. Še vain kukkuu aikah, huvitteliutuu, ta vanhat kiät aletah poismuutto jo heinäkuun puolivälin öinä. Mitäpä tiälä on enämpi virkua, šelvikkäh kašvatušvanhemmat poikasien kera mitein vain paremmin voijah.

Näin, niätšen, käki käsittäy kašvatušhommat, kumpasista kaikilla muilla onki šiitä yllinkyllin huolta ta vaivua. Ne vaivat šuahah nähä kiän ieštä leppälinnut, väistäräkit, raunivoraštahat (kivilinnut), pohjoispeiposet, lehtokertut – noin kolmisenkymmentä lintulajie. Meččäkirvoset ta pajulinnut ollah kuiteinki alistumattomampie palvelijie: ne melkein kaikkiči luuvvah kiän munan pois taikka kokonah jätetäh pešäh.

Emäkäki on tuošša vierahah pešäh muninnašša kehittän aivan oman «systeemih». Paššuaajien pešien eččimini ei ole niin helppuo hommua, šiksi kun muna on pantava šinne šilloin, kun hautomini ei ole vielä alkan. Pitäyhän šen kiän poikasen keritä muijen joukkoh. Šen lisäksi muna on «uitettava» vierahah pešäh šilloin, kun isännät ei ole kotosalla. Šilloin käki muniu valittuh pešäh yhen munan ta ottau šieltä yhen pois - joko nielöy šen taikka kirvottau minnenih loitommakši. Kiän munien väri on kerraššah arvautuš. Še jättäy kunkin linnun pešäh hämmäššyttävän šamanvärisie ta šamankokosie munie: niittykirvosella tummanruškien täplikkähän, šuurella kirvosella – pruunin, a peiposella – pohjaltah šinivihrien ta kaislalinnulla vualienkellertävän, tummatäpläsen.

Olkah mitein olkah, vain šinä kešänä mistä on pakina, raunivoraštahien perehen elämäššä oli tapahtun muutoš. Niijen pešä oli ollun jo ušiemman vuuvven Kylykallivon erähäššä halkiemašša, ta myö lapšet olima tarkkaseh pitän šilmällä tänäki kešänä niijen pešimistouhuja.

Šiitä erähänä päivänä nousi raunivoraštahien pešän ympärä meteli. Lintuvanhemat lenneltih pešän ympärillä, rakšuteltih ta kumarreltih hätähisinä. Viiristelytyisköhän šielä kišša? Juoksima kylyn luo, mistä oli hyvä näköpaikka kallivon kolon šuulla. Mitänä vihollista ei näkyn. Ryömimä varovaisešti pešän šuulla – mejän piti varuo, jotta tuatto ei nähyn touhuona, šentäh kun lintujen häiriččömiseštä oli vuotettava «koivuniemiläistä» – ta kurkistelima šiitä vuoron peräh ahtahašta reijäštä pešäh. Kauhukšena huomasima, jotta vašta kuoriutunehet poikaset oli työnnetty pešäkološta pois ta ne oli jo kuollehet. Vain joku šielä pešäššä olija avuali ruškieta kituah.

Kun siitä myöhemmin selvisi, oli tapahtun kiänpojan muajilmahtulon ensimmäini näyttöš. Še muita voimakkahampana ollešša alko instinktiivisešti työntyä pešäštä muita esinehie pois ta šiinä rytinäššä pahoin käyt siitä isäntälinnun poikasilla tai munilla, još vain kiänpoika kuoriutuu ensimmäisenä.

Tämmösie aseita emmä kuiteinkana šilloin tietän. Ta meilä oli lauhotuksešena še, jotta lintuvanhemmat jatettih šen yhen elohjiänehen poikasen syöttämishommie. Ne lenteli yhtä mittua pešäh ta vietih joka kerta hoijettavallah šyötävyä. A šen ruokahalu näytti vaštuavan koko tavallisen poikovehen elinkuštannuksešie. Lintuparilla riitti hommua aikasešta huomekšešta myöhäseh iltah.

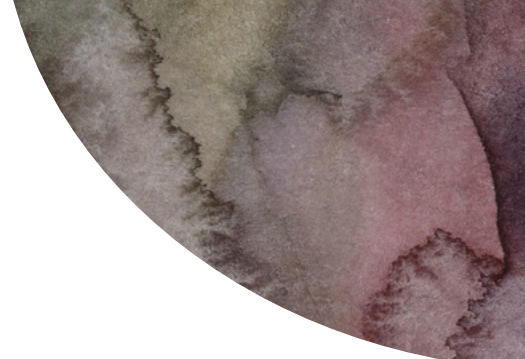
Näin jatku raunivoraššašperehen kummallisešti kiännähtänyt elämä. Meiltäki lapšilta še siitä unohtu – olihan niin äijä muutaki šilmällä piettävyä, vaikkapa esimerkiksi nellä väistä-räkin pešyä halkopinošša. Vaikka kešä tuntuu šiinä ijäššä loppumattomalta aikakauvelta, ta šen kuluoissa kerkiey olla monešša monituissešša šeikkailušša, niin loppuhan še kešä kuiteinki ta tuli šykyšy.

Linnut alko talona ympäristöštä vähetä. Toiset lennettih poikoveheh kera minnenih meččih, toiset lähettih jo etelän mailla. Vain raunivoraštahilla jatku entini mänö. Šyöpäläis-kuormat niijen n'okista hävisi pešäššä aina auki olijah šuuh ta šyvältä kiven kološta kuulu aina vuativammin širahtelija, nälkähini iäni.

Olin jo käynyn pari netälie kouluo, oli jo šyyškuun puoliväli, kun iski ensimmäini aikani yöpakkani. Muissan kun lätäköt koulutiellä oli jiäššä. Šinä päivänä jo koulušša välähti mieleheni raunivoraštahien šitkevvyš. Miksi ne viivyttih niin pitäkši aikua? Kotih tultuo juoksin heti kylun luo. Lintu istu kallivolla ta rakšutti rauhattomašti, vain ei lentän rähissen vaštah, kuin tavallisešti. Šillä oli varmah kylmä ta nälkä. Olihan tuatto šanon, jotta muut raunivoraštahat oli lähetty pois jo monta netälie takaperin.

Parin päivän kuluttuo löysimä emälinnun kuollehena muašta, kallivon juurelta. Toini oli šamoin katon vain jäi šilloin löytämättä.

Tapahuš oli liikuttan meitä kaikkie. Šiinä riitti aprikointua. Erähänä päivänä tuatto otti rautakanken ta viänti paikaltah šilien kivilohkarehen, min alla oli pešä. Noštokankella nošsettu kivilohkareh kohosi šen verran, jotta näkimä koko tragedijan ta šen aikah šuajan: pešäššä

oli šuuri harmua kuollut käki, kumpani ei ollun šopin pešänšuušta piäšömäh pois. Pešän šuulla kyyhötti jätynyt urošlintu.

Šanotah jotta emäkäki muniu šuorah pikkulintujen peših, vain täššä tapahukšesšä še oli ollun ihan mahotoin. Še oli varmašti šuattan munah tämän pešän šiämeh miteinnih n'okaššah, šemmoistaki tapahtuu. No vaikka tämä vierahih peših munija onki älykäš, oli še tällä kertua erehtyn laškuloissah. Ta še erehyš oli tullun makšamah kiänpojan lisäkši uškollisien kašvatušvanhempien henken, kumpaset ei voitu jättyä kašvattieh ta lentyä muijen raunivoraštahien joukošša pakkaista pakoh lämpimih maih.

Tämän tapahukšen jälkeh tarvičin monta vuotta ennen kuin voin kuunnella rauhallisešti, varšinki emäkiän kimakkua, pulisijua huutošarjua tai uroškiän kevätkešäistä enšimmäistä kukkuu, kukkuu!